

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

Руслан СЕРБИН

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Бібікової Маргарити Олександрівни «Процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування» поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 26 жовтня 2021 року, протокол № 20

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології від 23 травня 2025 року

Присутні:

кафедра кримінальної юстиції ННІПП: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Хахуцяк О.Ю.(голова засідання); професор кафедри, доктор юридичних наук, доцент Трач С.С.; професор кафедри, доктор юридичних наук, доцент Макаров М.А.; кафедри, кандидат юридичних наук, професор Письменний Д.П.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор Галаган О.І.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Никоненко М.Я. (*науковий керівник*); професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Степанова Г.М.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Кубарева; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Литвинчук О.І.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук Довбаш Р.С.; доцент кафедри, доктор філософії Осуховський Р.В.; старший викладач кафедри, кандидат юридичних наук Федотенко А.В.; викладач кафедри, кандидат юридичних наук Коваль Б.В.;

кафедра кримінального процесу: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Таран О.В.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Хабло О.Ю. (*рецензент*); професор кафедри, кандидат юридичних наук,

доцент Римарчук О.В. (рецензент);

відділ організації наукової діяльності: старший науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук Бондар С.В.

Були присутні 3 доктори наук та 11 кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Бібікової Маргарити Олександрівни «Процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо її рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ.

Слухали:

Аспірант Бібікова М.О. доповіла про результати дисертаційного дослідження. У доповіді нею було обґрунтовано насамперед актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, здобувачем доведено до присутніх структуру роботи та основні її положення, сформулювала та обґрунтувала новизну, теоретичне та практичне значення.

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена тим, що у контексті судово-правової реформи законодавство України зазнає дотепер постійних та суттєвих змін відповідно до соціально-економічних реалій, а також тенденції адаптації національного законодавства до європейського. Система органів кримінальної юстиції загалом та система органів прокуратури зокрема, а також їх функціональне призначення, потребує постійного коригування відповідно до належної реалізації завдань кримінального провадження.

Появі в сучасному кримінальному процесуальному праві України інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування передувало окреслення його перспектив ще в Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні 2008 року, в якій підкреслювалась необхідність розширення змісту прокурорського нагляду під час досудового розслідування, згідно з яким прокурор оцінює та спрямовує хід розслідування. Згодом ця перспектива була реалізована з прийняттям 13 квітня 2012 року КПК України. Разом з тим законодавчі зміни, а також їх швидкість, а інколи і хаотичність, що спричинена серед іншого воєнним станом, стає причиною виникнення проблем реалізації правових положень, що регламентують повноваження прокурора у кримінальному провадженні. Підтвердженням тому є правозастосовча практика останніх років, яка демонструє динамічне тлумачення цих норм, подекуди

непослідовне та таке, що піддається критиці від науковців та учасників кримінального провадження.

Сучасні підходи до розуміння ролі прокурора у кримінальному провадженні, свідчать про наявність нагальних проблем, що стосуються регламентації функцій, які на нього покладаються Конституцією України. Між задекларованими функціями та їх тлумаченням у науковому середовищі, а також фактичним станом їх реалізації склався значний розрив, причини якого пояснюються стрімким реформуванням органів прокуратури з метою забезпечення відповідності їхнього статусу європейським стандартам; розбіжностями у формулюванні функцій у нормативно-правових актах, пошуками у визначенні місця прокурора у змагальному кримінальному процесі, неоднозначною інтерпретацією функції прокурора в частині організації досудового розслідування тощо. Серед актуальних питань, які все ще не отримали належного наукового розв'язання, можна назвати, зокрема: безпосередню участь прокурора у процесі доказування; діяльність процесуального керівника щодо спрямування, визначення потрібного вектору кримінальної процесуальної діяльності на стадії досудового розслідування, процесуальну форму доручення; прогалини щодо визначення випадків, у яких прокурор вправі самотійно складати обвинувальний акт; нечіткість процедури процесуального керівництва за закриттям кримінального провадження та ін. Про необхідність законодавчого вдосконалення процесуальних норм, які регламентують повноваження прокурора як процесуального керівника досудовим розслідуванням, підтверджує 52,9 % опитаних нами практичних працівників

Комплексне дослідження проблематики процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, з урахуванням специфіки воєнного стану, а також останніх змін до законодавства в частині регламентації повноважень прокурора, поки що у доктрині відсутнє. Відтак, наведене підтверджує актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження, його теоретичну та практичну цінність, що полягає у вдосконаленні цього кримінального процесуального інституту, законодавства та практики його застосування.

Метою роботи є дослідження теоретичних, правових і практичних проблем інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування та формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в частині досліджуваної проблематики.

Для досягнення зазначеної мети передбачається вирішення таких завдань:

- розкрити генезу інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду на стадії досудового розслідування;
- висвітлити розвиток інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду в науці, законодавстві та юридичній практиці;
- з'ясувати значення процесуального керівництва у доказовій діяльності прокурора під час проведення досудового розслідування;

- охарактеризувати зміст прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва при вирішенні питання про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

- висвітлити процесуальні особливості забезпечення прокурором при здійсненні процесуального керівництва швидкого, повного і неупередженого досудового розслідування;

- розглянути специфіку вирішення прокурором при здійсненні процесуального керівництва питань про спрямування досудового розслідування;

- здійснити аналіз повноважень прокурора при затвердженні обвинувального акту та здійснення нагляду за законністю закриття кримінального провадження;

- розкрити проблемні питання прокурорського нагляду при укладенні угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим та угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості;

- охарактеризувати нагляд прокурора при розгляді клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають й розвиваються у зв'язку із здійсненням процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

Предметом дослідження є процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

Для досягнення поставленої мети та виконання зумовлених нею завдань в роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, вибір яких обумовлений особливостями об'єкту та предмету дослідження.

Емпіричну базу дослідження становлять рішення Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України та постанови Верховного Суду; ухвали та вирoki національних судів, у тому числі і ті, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів; результати вивчення матеріалів 137 кримінальних проваджень; узагальнені результати анкетування 102 детективів/слідчих/дізнавачів, адвокатів, прокурорів, суддів м. Києва, Житомирської, Дніпропетровської, Черкаської та Хмельницької областей; офіційні статистичні й аналітичні дані, опубліковані на сайтах Офісу Генерального прокурора та Судової влади України. Під час підготовки дисертаційного дослідження авторка використовувала власний практичний досвід роботи в органах прокуратури.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, в

якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики обґрунтовано низку положень і висновків щодо процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі:

вперше:

- аргументовано позицію щодо встановлення обов'язку для сторони обвинувачення отримання згоди потерпілого під час досудового розслідування з приводу можливості застосування до підозрюваного заходів виховного характеру. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення доповнень до відповідних статей КПК України;

- виокремлено форми участі прокурора при вирішенні питання про початок досудового розслідування: 1) отримання повідомлення від слідчого, дізнавача керівником органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, визначені ч. 5 ст. 214 КПК України (ч. 6 ст. 214 КПК); 2) реалізація передбачених законом повноважень починати досудове розслідування за наявності підстав (п. 1 ч. 2 ст. 36, ч. ч. 1, 4, 7 ст. 214 КПК); 3) реалізація повноважень відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України;

- обґрунтовано підхід, відповідно до якого невід'ємною складовою процесуального керівництва виступає спрямування перебігу кримінального провадження під час досудового розслідування. При цьому основним процесуальним інструментом визначення напрямку розслідування є передбачені ст. 36 КПК України повноваження прокурора щодо надання доручень та вказівок на всіх етапах досудового розслідування;

- доведено (з урахуванням зарубіжного досвіду) необхідність дозволити прокурору без обмеження у часі після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР самостійно проводити досудове розслідування або окремі процесуальні дії, що буде сприяти своєчасному встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення та уникненню безповоротної втрати важливих доказів та, з рештою, визначитись з правильною кваліфікацією зареєстрованого правопорушення і, як наслідок, підслідністю кримінального провадження.

удосконалено:

- алгоритм дій прокурора-процесуального керівника після реалізації положень ч. 6 ст. 214 КПК України на початковому етапі досудового розслідування, що полягає у обов'язку прокурора переконатись: по-перше, у правильності визначеної слідчим попередньої кваліфікації зареєстрованого кримінального правопорушення; по-друге, у перевірці наявності достатніх даних, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

- підхід, відповідно до якого самостійність слідчого (що стосується спрямування досудового розслідування) не є абсолютною. Обґрунтовано, що самостійність слідчого стає об'єктом можливого втручання прокурора лише за двох умов: перша полягає у одержанні згоди прокурора на проведення слідчих та інших процесуальних дій.; друга – неналежній процесуальній діяльності в

частині неповноти розслідування чи непроведенні належного комплексу слідчих (розшукових) дій упродовж усього строку досудового розслідування, або протидії розслідуванню, або складності чи наявності резонансного характеру провадження тощо;

- пропозиції науковців щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині належної нормативного визначення предмету доказування у провадженні на підставі угод, у зв'язку з чим обґрунтовано необхідність визначення обов'язку сторони обвинувачення зібрати достатню кількість доказів, що беззаперечно підтверджує вчинення підозрюваним відповідного кримінального правопорушення з урахуванням положень ч. 2 ст. 505 КПК Молдови.

набуло подальшого розвитку:

- вирішення спірних питань законодавчого забезпечення та правозастосовної практики в частині дотримання розумних строків на етапі персоніфікації кримінального переслідування щодо: своєчасності повідомлення про підозру, щоб фактичне кримінальне переслідування особи не було розпочате раніше ніж особі повідомлено про підозру, та передчасного направлення до суду обвинувального акту;

- виокремлення недоліків нормативної регламентації повноважень прокурора щодо особистого складення обвинувального акту. Виявлено протилежні підходи з одного боку правозастосувачів, з іншого – науковців в частині визначення випадків, у яких прокурор вправі самостійно складати підсумкове рішення досудового розслідування;

- правові підходи стосовно відображення в обвинувальному акті відомостей, передбачених у п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК України;

- уявлення про історичні аналоги функцій та повноважень осіб, які здійснюють прокурорську діяльність в сучасних умовах, а також становлення інституту процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

- визначення процесуальних питань, які залишились поза увагою законодавця щодо: співвідношення функцій процесуального керівництва досудовим розслідуванням та нагляду за додержанням законів у діяльності правоохоронних органів; розуміння змісту конституційної функції прокурора, що полягає в організації досудового розслідування;

- класифікацію форм участі прокурора щодо збирання доказів.

Робота складається із вступу, трьох розділів, що поєднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Результати дослідження, що сформульовані у дисертації, відображено у 9 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України та чотири тези у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях.

Після закінчення доповіді аспірантки присутніми були поставлені наступні питання:

Кубарєва О.В.: Чи досліджували ви судову практику, до яких висновків ви дійшли?

Відповідь: Дякую за запитання. Аналіз судової практики дозволив виявити та дослідити проблемні питання, що виникають при укладенні угоди про визнання винуватості: не роз'яснення прокурором в повній мірі змісту та наслідків укладення угоди; невідповідність узгодженої сторонами міри покарання вимогам матеріального кримінального закону. Констатовано відсутність належної нормативної регламентації предмету доказування у провадженні на підставі угод. У зв'язку з чим обґрунтовано необхідність визначення обов'язку сторони обвинувачення зібрати достатню кількість доказів, що беззаперечно підтверджує вчинення підозрюваним відповідного кримінального правопорушення з урахуванням положень ч. 2 ст. 505 КПК Молдови.

Таран О.В.: Які форми участі прокурора при вирішенні питання про початок досудового розслідування ви можете виокремити?

Відповідь: Дякую за запитання. На підставі аналізу ст. ст. 36, 214, 615 КПК України виокремлено форми участі прокурора при вирішенні питання про початок досудового розслідування: 1) отримання повідомлення від слідчого, дізнавача керівником органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, визначені ч. 5 ст. 214 КПК України (ч. 6 ст. 214 КПК); 2) реалізація передбачених законом повноважень починати досудове розслідування за наявності підстав (п. 1 ч. 2 ст. 36, ч. ч. 1, 4, 7 ст. 214 КПК); 3) реалізація повноважень відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України.

Осуховський Р.В.: На праці яких вчених ви спиралися під час написання своєї кваліфікаційної праці?

Відповідь: Дякую за запитання. Стосовно монографічних робіт останніх років, на рівні дисертаційного дослідження значна увага розкриттю змісту кримінальної процесуальної діяльності прокурора під час досудового розслідування приділена у роботі Д. Г. Іллящука. («Кримінальна процесуальна діяльність прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування», 2024). Окремі аспекти прокурорського нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва розкривалися у дисертаційних дослідженнях Р. І. Балити («Реалізація повноважень прокурором при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій», 2021), С. О. Кахновець («Угляд прокурора у кримінальному провадженні», 2021), М. В. Тішина («Забезпечення прокурором допустимості фактичних даних, зібраних за результатами проведення слідчих (розшукових) дій», 2024), Д. М. Чорного («Організаційно-правові засади прокурорського нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва при розслідуванні кримінальних правопорушень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)», 2023).

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається рецензентам.

Кандидат юридичних наук, доцент Хабло О.Ю. Дисертаційне дослідження Бібікової М.О. є актуальним і важливим. Сучасні підходи до розуміння ролі прокурора у кримінальному провадженні, свідчать про

наявність нагальних проблем, що стосуються регламентації функцій, які на нього покладаються Конституцією України. Між задекларованими функціями та їх тлумаченням у науковому середовищі, а також фактичним станом їх реалізації склався значний розрив, причини якого пояснюються стрімким реформуванням органів прокуратури з метою забезпечення відповідності їхнього статусу європейським стандартам; розбіжностями у формулюванні функцій у нормативно-правових актах, пошуками у визначенні місця прокурора у змагальному кримінальному процесі, неоднозначною інтерпретацією функції прокурора в частині організації досудового розслідування тощо. Серед актуальних питань, які все ще не отримали належного наукового розв'язання, можна назвати, зокрема: безпосередню участь прокурора у процесі доказування; діяльність процесуального керівника щодо спрямування, визначення потрібного вектору кримінальної процесуальної діяльності на стадії досудового розслідування, процесуальну форму доручення; прогалини щодо визначення випадків, у яких прокурор вправі самотійно скласти обвинувальний акт; нечіткість процедури процесуального керівництва за закриттям кримінального провадження та ін. Про необхідність законодавчого вдосконалення процесуальних норм, які регламентують повноваження прокурора як процесуального керівника досудовим розслідуванням, підтверджує 52,9 % опитаних практичних працівників.

Важливим аспектом роботи є використання міжнародного досвіду та пропозиції щодо вдосконалення законодавства.

Результати дисертаційного дослідження Бібікової М.О. мають як теоретичне так і практичне значення, оскільки сформульовані висновки та пропозиції можуть бути використані у правотворчій діяльності, в освітньому процесі, практичній діяльності. Дисертація відзначається науковою новизною, ґрунтовністю аналізу та високим рівнем обґрунтованості висновків.

Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44) та може бути подана до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, доцент Римарчук О.В. Дослідження є актуальним, глибоко обґрунтованим та практично орієнтованим науковим напрацюванням, що охоплює складне й водночас не достатньо досліджене в українській правничій науці явище. В роботі розкрито генезу інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду на стадії досудового розслідування; висвітлено розвиток інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду в науці, законодавстві та юридичній практиці; з'ясовано значення процесуального керівництва у доказовій діяльності прокурора під час проведення досудового розслідування;

охарактеризовано зміст прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва при вирішенні питання про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань; висвітлено процесуальні особливості забезпечення прокурором при здійсненні процесуального керівництва швидкого, повного і неупередженого досудового розслідування; розглянуто специфіку вирішення прокурором при здійсненні процесуального керівництва питань про спрямування досудового розслідування; здійснено аналіз повноважень прокурора при затвердженні обвинувального акту та здійснення нагляду за законністю закриття кримінального провадження; розкрито проблемні питання прокурорського нагляду при укладенні угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим та угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості; охарактеризовано нагляд прокурора при розгляді клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Запропоновані наукові положення, зокрема визначення зловживання процесуальними правами, критерії добросовісності, класифікація форм зловживань, а також практичні рекомендації, мають важливе значення для підвищення ефективності кримінального судочинства.

У роботі використано належні емпіричні джерела. Необхідно відмітити, що всі зауваження автором були враховані після першого рецензування. При вивченні дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок. Дисертація Бібікової Маргарити Олександрівни «Процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, оригінальним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем щодо процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування. Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44) та може бути подана до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

кандидат юридичних наук, доцент Хахуцяк О.Ю.; доктор юридичних наук, доцент, Макаров М.А.; доктор юридичних наук, доцент Трач С.С.; кандидат юридичних наук, доцент Никоненко М.Я.; кандидат юридичних наук, доцент Степанова Г.М., кандидат юридичних наук, доцент Кубарева; кандидат

юридичних наук, доцент Литвинчук О.І.; доктор юридичних наук, професор Таран О.В.; кандидат юридичних наук, доцент Хабло О.Ю.; кандидат юридичних наук, доцент Римарчук О.В.; кандидат юридичних наук Довбаш Р.С.; доктор філософії Осуховський Р.В.; кандидат юридичних наук Федотенко А.В.; кандидат юридичних наук Коваль Б.В.;

Бібікова М.О. висловила виступаючим та всім присутнім подяку за позитивну оцінку її дисертаційного дослідження, за висловлені побажання та професійні поради, що сприятимуть вдосконаленню змісту та форми дисертаційної роботи та корекції її подальших науково-дослідних планів.

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дослідження щодо дисертації Бібікової Маргарити Олександрівни «Процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування»

Дисертація Бібікової Маргарити Олександрівни «Процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування», яка подана на здобуття доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є цілісною, завершеною науковою працею.

Обґрунтування вибору теми дослідження. У контексті судово-правової реформи законодавство України зазнає дотепер постійних та суттєвих змін відповідно до соціально-економічних реалій, а також тенденції адаптації національного законодавства до європейського. Система органів кримінальної юстиції загалом та система органів прокуратури зокрема, а також їх функціональне призначення, потребує постійного коригування відповідно до належної реалізації завдань кримінального провадження.

Появі в сучасному кримінальному процесуальному праві України інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування передувало окреслення його перспектив ще в Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні 2008 рік, в якій підкреслювалась необхідність розширення змісту прокурорського нагляду під час досудового розслідування, згідно з яким прокурор оцінює та спрямовує хід розслідування. Згодом ця перспектива була реалізована з прийняттям 13 квітня 2012 року КПК України. Разом з тим законодавчі зміни, а також їх швидкість, а інколи і хаотичність, що спричинена серед іншого воєнним станом, стає причиною виникнення проблем реалізації правових положень, що регламентують повноваження прокурора у кримінальному провадженні. Підтвердженням тому є правозастосовча практика останніх років, яка демонструє динамічне тлумачення цих норм, подекуди непослідовне та таке, що піддається критиці від науковців та учасників кримінального провадження.

Сучасні підходи до розуміння ролі прокурора у кримінальному провадженні, свідчать про наявність нагальних проблем, що стосуються регламентації функцій, які на нього покладаються Конституцією України. Між задекларованими функціями та їх тлумаченням у науковому середовищі, а також фактичним станом їх реалізації склався значний розрив, причини якого пояснюються стрімким реформуванням органів прокуратури з метою забезпечення відповідності їхнього статусу європейським стандартам; розбіжностями у формулюванні функцій у нормативно-правових актах, пошуками у визначенні місця прокурора у змагальному кримінальному процесі, неоднозначною інтерпретацією функції прокурора в частині організації досудового розслідування тощо. Серед актуальних питань, які все ще не отримали належного наукового розв'язання, можна назвати, зокрема: безпосередню участь прокурора у процесі доказування; діяльність процесуального керівника щодо спрямування, визначення потрібного вектору кримінальної процесуальної діяльності на стадії досудового розслідування, процесуальну форму доручення; прогалини щодо визначення випадків, у яких прокурор вправі самостійно складати обвинувальний акт; нечіткість процедури процесуального керівництва за закриттям кримінального провадження та ін. Про необхідність законодавчого вдосконалення процесуальних норм, які регламентують повноваження прокурора як процесуального керівника досудовим розслідуванням, підтверджує 52,9 % опитаних практичних працівників.

У доктрині кримінального процесу є чимало публікацій науковців, у тому числі монографічного рівня, предметом яких є інститут нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування. Серед українських правників означеній тематиці присвятили свої праці Я. А. Бурлака, Р. Н. Гасанов, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, М. В. Гузела П. М. Гультай, Д. Драч, І. В. Канфуї, А. А. Колода, І. С. Курбатова, А. В. Лапкін, В. В. Липівський, А. Ломакін, С. В. Лупашку, М. Я. Мавдрик, В. І. Мичко, Д. М. Мірковець, Д. П. Орлик, І. В. Рогатюк, М. В. Руденко, В. П. Півненко, Н. Д. Слотвінська М. І. Смирнов, В. М. Сущенко, М. О. Толочко, О. О. Цимбалістенко, І. І. Шульган, М. В. Чорноусько, В. М. Юрчишин та ін.

Стосовно монографічних робіт останніх років, на рівні дисертаційного дослідження значна увага розкриттю змісту кримінальної процесуальної діяльності прокурора під час досудового розслідування приділена у роботі Д. Г. Іллящука. («Кримінальна процесуальна діяльність прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування», 2024). Окремі аспекти прокурорського нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва розкривалися у дисертаційних дослідженнях Р. І. Балити («Реалізація повноважень прокурором при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій», 2021), С. О. Кахновець («Угляд прокурора у кримінальному провадженні», 2021), М. В. Тішина («Забезпечення прокурором допустимості фактичних даних, зібраних за результатами проведення слідчих (розшукових) дій», 2024), А. В. Ткача («Процесуальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру»,

2021), Д. М. Чорного («Організаційно-правові засади прокурорського нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва при розслідуванні кримінальних правопорушень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)», 2023).

Утім, комплексне дослідження проблематики процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, з урахуванням специфіки воєнного стану, а також останніх змін до законодавства в частині регламентації повноважень прокурора, поки що у доктрині відсутнє. Відтак, наведене підтверджує актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження, його теоретичну та практичну цінність, що полягає у вдосконаленні цього кримінального процесуального інституту, законодавства та практики його застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019). Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки (постанова загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 року № 12-21). Робота узгоджується з Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науковотехнічних розробок на період до 2021 року (постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942); Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454) та виконана відповідно до Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради НАВС від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 жовтня 2021 року (протокол № 20) і зареєстровано Координаційним бюро НАПрН України (№ 906, 2021 рік).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження теоретичних, правових і практичних проблем інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування та формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в частині досліджуваної проблематики.

Для досягнення зазначеної мети передбачається вирішення таких *завдань*:

- розкрити генезу інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду на стадії досудового розслідування;
- висвітлити розвиток інституту процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду в науці, законодавстві та юридичній практиці;

- з'ясувати значення процесуального керівництва у доказовій діяльності прокурора під час проведення досудового розслідування;
- охарактеризувати зміст прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва при вирішенні питання про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- висвітлити процесуальні особливості забезпечення прокурором при здійсненні процесуального керівництва швидкого, повного і неупередженого досудового розслідування;
- розглянути специфіку вирішення прокурором при здійсненні процесуального керівництва питань про спрямування досудового розслідування;
- здійснити аналіз повноважень прокурора при затвердженні обвинувального акту та здійснення нагляду за законністю закриття кримінального провадження;
- розкрити проблемні питання прокурорського нагляду при укладенні угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим та угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості;
- охарактеризувати нагляд прокурора при розгляді клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають й розвиваються у зв'язку із здійсненням процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

Предметом дослідження є процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання зумовлених нею завдань в роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, вибір яких обумовлений особливостями об'єкту та предмету дослідження. Діалектичний метод, використаний дисертанткою з метою поглиблення понятійного апарату процесуального керівництва, прокурорського нагляду, спрямування досудового розслідування, завершення та закінчення досудового розслідування шляхом вивчення та відображення дискусії науковців-процесуалістів (підрозділи 1.2, 2.3, 3.1). За допомогою історико-правового методу проаналізовано історичні аналоги функцій та повноважень осіб, які здійснюють прокурорську діяльність в сучасних умовах, а також відслідковано історичне становлення та розвиток процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування (підрозділ 1.1). Порівняльно-правовий метод знайшов своє відображення під час зіставлення міжнародного кримінального процесуального законодавства (Болгарія, Боснія та Герцеговина, Естонія, Італія, Латвія, Литва, Молдова, Польща, Франція) та

положень українського законодавства (підрозділи 1.2, 2.1, 3.2, 3.3). Формально-юридичний метод дозволив дослідити положення кримінального процесуального законодавства щодо регламентації інституту процесуального керівництва досудовим розслідуванням (розділи 1–3). Метод системного аналізу законодавства сприяв виявленню процесуальних прогалин (розділи 2, 3). Логіконормативний метод використовувався для формулювання та обґрунтування змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства в частині здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням (розділи 2-3). Соціологічний метод дозволив з'ясувати погляди практичних працівників щодо проблем дисертаційного дослідження (розділи 1–3). З метою обґрунтування певних тверджень кількісними даними використано статистичний метод (підрозділи 2.1, 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять рішення Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України та постанови Верховного Суду; ухвали та вирoki національних судів, у тому числі і ті, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів; результати вивчення матеріалів 137 кримінальних проваджень; узагальнені результати анкетування 102 детективів/слідчих/дізнавачів, адвокатів, прокурорів, суддів м. Києва, Житомирської, Дніпропетровської, Черкаської та Хмельницької областей; офіційні статистичні й аналітичні дані, опубліковані на сайтах Офісу Генерального прокурора та Судової влади України. Під час підготовки дисертаційного дослідження авторка використовувала власний практичний досвід роботи в органах прокуратури.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, в якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики обґрунтовано низку положень і висновків щодо процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі:

вперше:

- аргументовано позицію щодо встановлення обов'язку для сторони обвинувачення отримання згоди потерпілого під час досудового розслідування з приводу можливості застосування до підозрюваного заходів виховного характеру. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення доповнень до відповідних статей КПК України;

- виокремлено форми участі прокурора при вирішенні питання про початок досудового розслідування: 1) отримання повідомлення від слідчого, дізнавача керівником органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, визначені ч. 5 ст. 214 КПК України (ч. 6 ст. 214 КПК); 2) реалізація передбачених законом повноважень починати досудове розслідування за наявності підстав (п. 1 ч. 2 ст. 36, ч. ч. 1, 4, 7 ст. 214 КПК); 3) реалізація повноважень відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України;

– обґрунтовано підхід, відповідно до якого невід’ємною складовою процесуального керівництва виступає спрямування перебігу кримінального провадження під час досудового розслідування. При цьому основним процесуальним інструментом визначення напряму розслідування є передбачені ст. 36 КПК України повноваження прокурора щодо надання доручень та вказівок на всіх етапах досудового розслідування;

– доведено (з урахуванням зарубіжного досвіду) необхідність дозволити прокурору без обмеження у часі після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР самостійно проводити досудове розслідування або окремі процесуальні дії, що буде сприяти своєчасному встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення та уникненню безповоротної втрати важливих доказів та, з рештою, визначитись з правильною кваліфікацією зареєстрованого правопорушення і, як наслідок, підслідністю кримінального провадження.

удосконалено:

– алгоритм дій прокурора-процесуального керівника після реалізації положень ч. 6 ст. 214 КПК України на початковому етапі досудового розслідування, що полягає у обов’язку прокурора переконатись: по-перше, у правильності визначеної слідчим попередньої кваліфікації зареєстрованого кримінального правопорушення; по-друге, у перевірці наявності достатніх даних, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

– підхід, відповідно до якого самостійність слідчого (що стосується спрямування досудового розслідування) не є абсолютною. Обґрунтовано, що самостійність слідчого стає об’єктом можливого втручання прокурора лише за двох умов: перша полягає у одержанні згоди прокурора на проведення слідчих та інших процесуальних дій; друга – неналежній процесуальній діяльності в частині неповноти розслідування чи непроведенні належного комплексу слідчих (розшукових) дій упродовж усього строку досудового розслідування, або протидії розслідуванню, або складності чи наявності резонансного характеру провадження тощо;

– пропозиції науковців щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині належного нормативного визначення предмету доказування у провадженні на підставі угод, у зв’язку з чим обґрунтовано необхідність визначення обов’язку сторони обвинувачення зібрати достатню кількість доказів, що беззаперечно підтверджує вчинення підозрюваним відповідного кримінального правопорушення з урахуванням положень ч. 2 ст. 505 КПК Молдови.

набуло подальшого розвитку:

– вирішення спірних питань законодавчого забезпечення та правозастосовної практики в частині дотримання розумних строків на етапі персоніфікації кримінального переслідування щодо: своєчасності повідомлення про підозру, щоб фактичне кримінальне переслідування особи не було розпочате раніше ніж особі повідомлено про підозру, та передчасного направлення до суду обвинувального акту;

– виокремлення недоліків нормативної регламентації повноважень прокурора щодо особистого складення обвинувального акту. Виявлено протилежні підходи з одного боку правозастосувачів, з іншого – науковців в частині визначення випадків, у яких прокурор вправі самостійно складати підсумкове рішення досудового розслідування;

– правові підходи стосовно відображення в обвинувальному акті відомостей, передбачених у п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК України;

– уявлення про історичні аналоги функцій та повноважень осіб, які здійснюють прокурорську діяльність в сучасних умовах, а також становлення інституту процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

– визначення процесуальних питань, які залишились поза увагою законодавця щодо: співвідношення функцій процесуального керівництва досудовим розслідуванням та нагляду за додержанням законів у діяльності правоохоронних органів; розуміння змісту конституційної функції прокурора, що полягає в організації досудового розслідування;

– класифікацію форм участі прокурора щодо збирання доказів;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– *освітньому процесі* – при підготовці та проведенні лекційних, семінарських та практичних занять зі слухачами, курсантами та студентами зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Дізнання»;

– *науковій діяльності* – при підготовці монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, пропозицій до чинних та проєктів нормативно-правових актів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися та оприлюднені у виступах автора на наукових конференціях, зокрема: міжвідомчій науково-практичній конференції «Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку» (Київ, 28 квітня 2023 року); міжнародній науково-практичній конференції «Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики» (Миколаїв, 26 грудня 2024 року); науково-практичній конференції «Актуальні проблеми юридичної науки та практики» (Полтава, 14-15 лютого 2025 року); науково-практичній конференції «Юридична наука та сучасність: актуальні питання» (Одеса, 11-12 квітня 2025 року).

Публікації. Результати дослідження, що сформульовані у дисертації, відображено у 9 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України та чотири тези у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях, зокрема:

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Bibikova M. Prosecutor's procedural guidance on pre-trial investigation: International experience and national realities. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. № 27(1). P. 66-72.

2. Bibikova M. Genesis of the institute of procedural guidance: Historical and legal aspect. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. № 12(2). P. 41-47.

3. Бібікова М. О. Форми участі прокурора у процесі доказування на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024. № 72. С. 121-125.

4. Бібікова М. О. Функціональна спрямованість діяльності прокурора у кримінальному провадженні під час досудового розслідування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2025. Вип. 105. С. 20-28.

5. Бібікова М. О. Процесуальна діяльність прокурора щодо спрямування кримінального провадження на стадії досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. С. 390-394

Тези доповідей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Бібікова М. О. Особливості здійснення прокурором процесуального керівництва під час воєнного стану. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 року). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 21-24.

7. Бібікова М. О. Звернення прокурора з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру: теоретико-практичні аспекти. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики* : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 26 грудня 2024 року). Львів-Торунь Миколаїв : Liha-Pres, 2024. С. 249-252.

8. Бібікова М. О. Функціональна спрямованість діяльності прокурора в історичному контексті. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики* : матеріали науково-практичної конференції (м. Полтава, 14-15 лютого 2025 року). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2025. С. 70-74.

9. Бібікова М. О. Процесуальна діяльність прокурора при вирішенні питання про початок досудового розслідування. *Юридична наука та сучасність: актуальні питання* : матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 11-12 квітня 2025 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2025. С. 65-69.

Характеристика особистості здобувача. Бібікова Маргарита Олександрівна 1998 року народження, освіта вища – юридична, у 2021 році закінчила Інститут управління і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за спеціальністю «Право» (диплом магістра). З серпня 2021 року по сьогоднішній день аспірантка заочної форми навчання Національної академії внутрішніх справ.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття. Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України.

Структура дисертації відповідає меті, завданням, предмету дослідження і вимогам Міністерства освіти і науки України та складається із

вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 – Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Бібікової Маргарити Олександрівни «Процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Бібікової Маргарити Олександрівни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Бібікової Маргарити Олександрівни «Процесуальне керівництво як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 14, проти – немає, таких, що утримались – немає.

Головуючий

завідувач кафедри кримінальної юстиції ННІП

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Ольга ХАХУЦЯК